

Шкуран О. В. Компаративні фразеологізми міста Лисичанська Луганської області / О. В. Шкуран // Образне слово Луганщини: тези II регіон. наук.-практ. конф. з укр. мови / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка; Головне управління освіти і науки Луганської облдержадміністрації / За редакцією проф. В. Д. Ужченка. – Вип. 2. – Луганськ, 2003. – С. 214–219.

В статті розглянуто компаративні фразеологізми міста Лисичанська Луганської області, які утворилися в процесі трудової діяльності окремих шарів населення.

Ключові слова: фразеологізми, Лисичанськ, національна культура.

КОМПАРАТИВНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ МІСТА ЛИСИЧАНСЬКА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.В.Шкуран (Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка)

Відродження національної культури окремих регіонів України дає можливість створити систему знань про народ в цілому, дізнатися про особливості побуту, мислення, інтелектуальних вимог суспільства на кожному етапі його розвитку. Особливий інтерес викликають ті регіони, де протягом багатьох десятиліть відбувалося змішання культур, їх парадигм, що дало можливість переконатися в силі слов'янських культур. Мова йде про російськомовні регіони, мислення яких формується на осередках різних культур. Незважаючи на розвиток новітніх інформаційних технологій, як і десятки років тому, люди прагнуть у мовленні бути лаконічними, використовувати влучні вирази, які ввібрали в себе енергію інтелекту та мудрості багатьох поколінь. "Фразеологічні одиниці (ФО) є експонентами культурно-національного контексту, більше чи менше зашифрованого (згорнутого) у їх внутрішній формі. Привабливою стороною семантики ФО є їх гуманістичний характер. Вони – частина духовного світу кожного мовця, нерозривно пов'язаного зі своєю ментальною діяльністю індивіда, з колективною свідомістю народу".

Регіональна фраземіка Луганщини, зібрана В.Д.Ужченком, Д.В.Ужченком, свідчить про гострий розум народу, їх естетичні та етичні потреби, передає колорит окремих міст, сіл, селищ. Особливої уваги заслуговують компаративні фразеологізми, які зіставляють предмети та їх властивості за одномірними ознаками. Це дає можливість уподібнювати два компоненти порівняння – суб'єкт порівняння та об'єкт порівняння.

Діалектна фразеологія, яка продовжує збагачуватись щороку новими дослідженнями: "Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини" Н.Вархол, А.Івченка (Братислава – Пряшев, 1990), "Ідеографічний словник поліських народних порівнянь з компаративними об'єктами – назвами тварин" Г.М.Добролюжі (к.: Волинь, 1997), "Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу"

В.Ужченка, Д.Ужченка (Луганськ, 2002), "Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій. Красне слово – як золотий ключ" (Житомир, 2003), свідчить про те, що сучасне переплітається з минулим і дарує нащадкам нові реалії.

Компаративні фразеологізми міста Лисичанська Луганської області можна поділити на декілька груп, які утворилися в процесі трудової діяльності окремих шарів населення:

Професійного походження	Звичай, традиції	Повсякденний побут	Прикмети
Як із шахти виліз	Як на весілля	Як баран хвостом трясє	Як Альоша Баран безрогий
як із лави виліз	як дівка на виданні	як бик по дорозі	як бочка з дустом
як шахтар	як добридень серед ночі	як бик по загороді	як бочка з пивом
як свиня на мотоциклі	як дрова	як бик походив	як бочка з салідолом
як Манька з мильного заводу	як три чорти вкучі взяті	як бобику стоп-сигнал	як на бочці сидів
як Манька з трудовднями	зяблика давати	як вовк із собакою	як сорокова бочка
лисиця бігає	заєць	як по воді батогом	як бульдог на носорога
як лампочка	мартівський	як вуж по сковородці	як з воску викапаний
мати велику лапу	роздавити сливу	як на розірваній вулиці	як з воску вилита
як Дунька з трудовднями	як свині в намисті	як жаба на перелазі	як хоч воду лий з однієї глини
іти до Лариси	як ні разу не замужем	як їжак у тумані	замішані
давати гусака	як у пісню п'ятницю	як їжак у тумані	як глист на підтяжках
шахтна муха	що їв, що радіо слухав	як дощовий пузир	як солом'яна голова
	бабський прихвостень	як дощовий пузир	як у горобця коліно
	як у попа за пазухою	аж очі западають	як горох у ступі толочить
	ловити лисицю	як Мамай ходив	як дві горошини
		як курка в гнізді	як два гриби
			як двері хоч об дорогу

кістки промивати зривати квіточку	як курка лівою ногою як козел на капусту як кішка з мишкою як кіт на глині	бий дрючок горбатий дуб-дерево дуб сосновий хоч жаб штрикай як із журналу як скажений заєць
--	--	--

Це лише частка того, що зібрано у "Фразеологічному словнику східнословобожанських і степових говірок Донбасу", укладеного В.Ужченком, Д.Ужченком (Луганськ, 2002 рік).

Аналізуючи подані компаративізми, які вживаються в мовленні лисичанців, можна зробити висновки: не всі порівняння містять в собі сполучники (*зяблика давати* – мерзнути, *лисиця бігає* – отруювати повітря сірувато-рудими викидами підприємств). Деякі з них є зрозумілими лише мешканцям міста, бо економічні та екологічні умови нашттовхують людей утворювати народні порівняння більш гуманістичного характеру (*дихати маргарином* – перебувати в загазованому місці шахти). У кожній компаративній фраземі вживається стрижневе слово, яке може називати **тварин** (*як кіт сонце, як корова язиком злизала, як кіт на сало*), **птахів** (*як сорокачаче яйце, як сорока на тину, як чайка в гнізді, як кажан у дуплі*), **дерев** (*як тополя, як з дуба впав, дуб-дерево*), **рослин** (*як квасоля, як перекотиполе, як картопля аж мохом обріс*), **комах** (*як бліх, як муха, як бджілка*), **природні явища** (*як градом побитий, як смола на сосні, як сніг на голову*), **назви речей** (*наче тарілку проковтнув, як сто карбованців дає, як чіп глухий*), **нечиста сила** (*як у чорта на куличках, як біс уночі, як чорт у боклазі*), **назви органів тіла** (*очі ророгом лізуть, аж вуха в'януть, аж руки трясується, як не з тієї ноги встав*), **власні імена** (*як у Мартина бліх, як рачки до Києва, що в Києві Химка*), **позначення простору** (*як у вулику, як на базарі, паралельно*).

Найчастіше для утворення порівнянь мешканцями міста обираються традиційні свійські та дикі тварини: ведмідь, вовк, лисиця, заєць, курка, собака, корова, бик, коза, вівця, віслук, свиня; назви рослин: буряк, гречка, просо, пшениця, гриби, горох, перець. Але останнім часом виникають компаративізми з назвами інших звірів: як мавпа, як слон, тигриця, Львівна, героїв фільмів: як Роккі на сир, Шварценегер, принцеса Ксена тощо.

Не обминають компаративні фразеологізми нові досягнення в галузі науки та техніки: *як мобільний телефон* (швидкий), *як електронна скринька* (обізнана чутками людина), *вішати мівіну* (обманювати). При використанні назв дерев вживаються такі: як баобаб (впертий), як пальма, кипарис (струнка людина), бамбук (дурнуватий). Такі колоритні компаративні фразеологізми

утворені в результаті великого інформаційного простору, телебачення, радіо, можливості частіше, ніж раніше, виїздити в інші країни світу.

Порівнюючи народні фраземи в одному регіоні, можна сказати, що іноді вони різняться: давити жучка – спати (Луганськ), то в Лисичанську кажуть "придавити черв'ячка"; як у сорочиному гнізді – дуже шумно (Красний Луч, Білолуцьк), то в Лисичанську кажуть "як у вулику".

2003 року в Житомирі Г.М.Добролюжа видала словник "Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій. Красне слово – як золотий ключ", аналіз якого показав, що із восьми тисяч народних порівнянь, що вживаються в Житомирській, Волинській, Рівненській, Київській, Сумській, Чернігівській областях, більше трьохсот названі під час опитування мешканцями міста Лисичанська. Наприклад: *будь здорова як корова і красива як свиня, як нова копійка, грозний як жук навозний, за три копійки, як на виставці, як пан-барон, як перед смертю, як граблі. як куркуль тощо.*

Для узагальнення зібраних матеріалів з компаративними фразеологізмами було проведено опитування вчителів шкіл міста, батьків учнів середніх шкіл № 4, 14, 5, 24, студентів педагогічного коледжу, які мешкають в місті Лисичанську. Кожен житель міста має власне уявлення про діалектну фразеологію. Але він не може уявити, що кожен є носієм живої мови, усталених словесних формул, зворотів, образів. Саме компаративні фразеологізми становлять важливий шар щодо пізнання культури, традицій, вірування, побуту, видів господарської діяльності народу. Необхідно продовжувати цю роботу задля відродження у країнської культури, наших пращурів, які заклали підвалини для діалектної фразеології, нащадків, які захочуть продовжити традиції свого народу. Ця справа потрібна нашій неньці-мові.